మీరూ, నేనూ, మాఘమ్

ఏదో ఒక కథ అల్లేటందుకు కావల్సిన అనుభవాన్ని లాగకుండా ఏ వ్యక్తితోనూ గంట ప్రసంగించలేను – అన్నాడు ప్రసిద్ధ కథారచయిత సామర్ సెట్ మాఘం. అంతటి పరిశీలనాబలం, సూక్ష్మబుద్ధీ ఆయనలో వున్నాయన్న విషయం ఆయన కథలు చాలా చదివాకాబట్టి నేను సంశయించను కాని, పై వాక్యం ప్రగల్భంలా తోస్తుంది. ఆయన ప్రపంచం అంతా తిరిగి వచ్చాడు. వయస్సు దాదాపు యెనభైయేడేళ్ళు. జీవితకాలంలో రోజుకి ఒక కొత్తవ్యక్తి చొప్పున కలుసుకున్నా, షుమారు ఇరవైఏడు వేలమంది వ్యక్తులతో ఒక గంటేనా ప్రసంగించివుండాలి. రోజల్లా పరిచయం ఇచ్చినవారి సంఖ్య కనీసం వెయ్యి అనుకున్నా, ఆయన వ్రాసిన కథల సంఖ్య వెయ్యి కాదు.

"నేను, గంట పరిచయంగల వ్యక్తు లెందరుంటే అన్ని కథలూ వ్రాయగలను కాని, దానికి నాజీవితం చాలదు" అని మాఘమ్ సమాధానం ఇవ్వొచ్చు. విలువగల ఐదొందల కథలు వ్రాయడానికి జీవితకాలం సరిపడుతుంది. "నేను విలువ గల కథలు వ్రాస్తానని హామీ ఇవ్వలేదు" అని మాఘమ్ అంటే మనం బడాయి ప్రకర్షపై దాడిచెయ్యక్కర్లేదు.

మాఘమ్ ప్రశంస తేవడానికి మరేం కారణం లేదు. ఒక సంవత్సరం పాటు పరిశీలించే అవకాశంవున్నా మాఘమ్ పద్మావతిని గురించి ఏ కథని అల్లేటందుకు తగినంత వస్తువును సేకరించలేడని ధాటీగా చెప్పగలదు. "ఏదో అసాధారణమైన వక్రచూపు, వకచేష్ట, మాటలో మార్దవం, అప్రయత్నంగా వెలువడిన వాక్యంలో పదజాలం, విచారంతో ఒదిగిన పెదవులసొంపు, నవ్వు స్ఫురింపజేసే కనురెప్పల తళ తళ వీటిని గ్రహించడానికి గంట చాలు. వీటిల్లోంచే కథని అల్లగలను, అంటాడు మాఘమ్. ఇంతటి నిస్సారమైన, అస్పష్టమైన తాత్కాలిక సూచనల నాధారంచేసుకొని అల్లిన కథ పోకడ, పొగమంచుని పటాపంచలుచేసే యత్నంగా పరిణమించి చివరికి రచయిత మనస్తత్వమే కథకి వస్తువుగా తయారవచ్చు. నిర్ణయించిన కథా వస్తువు పరిణామం సరైనదని ఒప్పుకున్నా ఏది అసాధారణమైనచూపో, ఏది అప్రయత్నంగా వెలువడిన వాక్యమో గంటలో నిర్ణయించడం అసాధ్యమనుకుంటాను. అది పదేళ్ళపాటు కాపరంచేసిన భర్తకి సాధ్యం కావచ్చునేమో! అప్పుడుకూడా, తన విజ్ఞానాన్ని భార్యముందు ప్రకటించ కూడదు. ప్రకటించిన పక్షంలో దాంపత్యంలో తికమకలు రాకమానవు. ఆ తికమకల ప్రాబల్యం నిత్యవాతావరణంలో బహిర్గతమైనప్పుడే, మాఘమ్‌లాంటి రచయితలకు కథావస్తువు దొరకొచ్చు. ఆ భాగ్యం గంటలో లభిస్తుందనుకోను.

దగ్గరదగ్గరగా మూడేళ్ళు పద్మావతి సంసారాన్ని పరిశీలించే అవకాశం నాకుకల్గినా మచ్చుకి ముచ్చటించేటందుకు ఒక తికమక కూడా నా దృష్టిలోకి రాలేదు. నేను పద్మావతిని గురించి వ్రాయడానికి కూడా ఈ రకం సాధారణత్వమే. కనీసం వ్రాసినప్పుడేనా, వోరకం అల్లిక స్ఫుటమైన పొందిన అసాధారణత్వాన్ని అలవర్చుకుంటాయేమో చూద్దామనే వ్రాయడానికి సంకల్పించాను. ఈ సంకల్పంలో నాకు చదువరి తోడ్పాటు ఎంతో అవసరం.

చదువరి అభిప్రాయాలనీ,అనుభవాలనీ నాతో పంచుకోమనడం లేదు. కాని నాకూ, చదువరికీ సంఘాన్ని గురించి – నిర్వివాదమైన ముఖ్య విషయాలపై ఏకీభావం ఉండాలి. ఉభయులం సాంప్రదాయాన్ని ఆమోదించాలి. ఆచారాన్ని, సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని తృణీకరించినప్పుడు, ఆ తృణీకారం చేష్టలో కాని, మాటలో కాని వ్యక్తమై, ఏదో రకమైన ఒత్తిడి, అలజడి కలిగించినప్పుడు, అసాధారణ పరిస్థితి ఏర్పడి, వ్యక్తిగత జీవితంలో వోరకం సమస్య బైలుదేరి మాఘమ్‌లాంటి రచయితలు విలువగల కథలు వ్రాసే అవకాశాలు సిద్ధిస్తాయని ఉభయులం అంగీకరించాలి. కుటుంబ సాంప్రదాయానికి విరుద్ధమైన ప్రవర్తన అసాధారణమైనదని వొప్పుకుంటే నేనూ, చదువరీ ఆ ప్రవర్తనకి విలువలు కట్టడంలో ఏకీభవించనక్కర్లేదు. అట్టి ప్రవర్తనకి కారకులైన వ్యక్తులపై ద్వేషం గాని, సానుభూతి గాని ప్రబలంగా వుండొచ్చు. చదువరిలో నాలోఉన్న సానుభూతిని రేకెత్తించగల్గితే, యిప్పుడు సాగుతున్న రచన నిష్ప్రయోజనం కాదని తృప్తిపడతాను.

కారణం ఏమిటంటే, సామాన్యంగా మనలో చాలామంది ముఖ్య సమస్యలని స్వతంత్రించి ఎదుర్కోము. వాటి పరిష్కారం యితరులకి వొదిలేస్తాము. అల్లాగే వ్యక్తులను గురించి మనకి స్పష్టమైన అభిప్రాయంగాని, 'అనుభూతి'గాని ఉండదు. ద్వేషించడం; సానుభూతి ప్రకటించం; అసలు వారిని గుర్తించం.

గుర్తించి, విలువకట్టేవాళ్లు ఎవరేనా ఉంటే వారిని మెచ్చుకుంటాం. అందుకనే కథలకి యీ రోజుల్లో అంత ప్రచారం వుంది. కథల్లో విలువలు కట్టే యత్నం కాస్తో, కూస్తో జరుగుతుంది. సమస్యలను ఎదుర్కొనే 'యితరులు', విలువలు కట్టే రచయితలు లేనప్పుడు సంప్రదాయం వేళ్ళుపాతుకుంటుంది. సంస్కృతి, కళ లోపల కుళ్ళి, పైకి ప్రమాదకరంగా ఘనీభవిస్తాయి. అంతటితో ఆ నాగరికత చస్తుంది.

వ్యక్తులంతా నాగరికతని రక్షించడానికీ, సంస్కృతినీ కళలనీ పెంపొందించడానికీ, సాంప్రదాయంపై విప్లవంచేసి, అసాధారణ వ్యక్తులై స్థిరత్వాన్ని నిర్మూలనంచేసే విధ్వంసక శక్తులుగా మారాలని వాదించడం లేదు నేను.

ప్రతియుగంలోనూ కొందరు అట్లాంటివారు వుంటూనే వుంటారు. మిగతా వారందరూ సంఘాన్ని, సంప్రదాయాన్నీ నిలబెడతారు.

పద్మావతి యిట్లాంటివారిలోకి చేరుతుందనుకుంటాను.

నే ఎరుగున్నప్పుడు, పద్మావతికి వయస్సు యించుమించు నలభై. భర్త డాక్టరు. ఏడెనిమిదేళ్ళు ఆమెకంటె పెద్ద. వారికి ముగ్గురు ఆడపిల్లలు, యిద్దరు మొగపిల్లలు. పెద్దమ్మాయికి పదహారోయేడు, చివరివాడికి రెండో యేడు. భర్త నాగభూషణం ప్రాక్టీస్ కూడా మరీ మంచిది కాకపోయినా మంచిదే. అతనికి వో పదెకరాల భూమికూడా ఉంది. వార్ని గురించి చెప్పేటందుకు నా కింకేమీ కనబడలేదు.

సామాన్య వ్యక్తులను గురించి వ్రాద్దామని సంకల్పించిన రచయితలు తమ కథలలో నాయికా నాయకులను అసాధారణ వ్యక్తులుగా చూపేటందుకు వింతయత్నాలు చేస్తుంటారు. మాఘమ్ కథలన్నింటిలోనూ, నాయిక చాలా అందమైనది. పూర్వపు రచయితలు, వ్యక్తి వర్ణనంతా తైలచిత్రం క్రింద, వొకేసారి కొన్ని పుటలలో గుచ్చెత్తి వ్రాసేస్తారు. మాఘమ్ అల్లాకాదు; చమత్కారంగా ఓ పుటలో కళ్ళని, మరోచోట ముక్కుని, ఒకప్పుడు చలాకిని, మరొక్కప్పుడు కంఠాన్ని, మెరుపుల్లా ప్రదర్శించి, చివరికి అతను, మనం, యింతటి అందమైన స్త్రీని కలుసుకునే భాగ్యం ఈ కథ మూలంగా కలిగించుకునే భ్రమని

కలగచేస్తాడు. ఈ చమత్కారాన్ని మెచ్చుకుందాం. కాని యిది అన్యాయమని ఒప్పుకోవాలి. అంత అందమైన స్త్రీగనకైతే సామాన్య స్త్రీ కాలేదు ఉన్నత సమాజానికి చెందిన అపూర్వవ్యక్తి అవుతుంది. అట్లాంటి వారి పరిచయం రచయితకి సాధ్యమే కాదంటాను. ఇక పురుషులూ అంతే, నాయకులు బలశాలులలో, ప్రతిభాశాలులలో, కళావేత్తలో, రచయితలో, ఎందుకూ పనికిరాని అందమైన వాజమ్మలో అయివుండాలి. సామాన్య వ్యక్తుల అసాధారణత్వానికి రచయిత అసాధారణత్వమే శరణ్యం కాబోలు. రచయితలూ, చదువరులూ ప్రజాస్వామ్యంలో అధిక సంఖ్యాకులు సామాన్యులవడం మూలాన యీ ఆత్మవంచన పరస్పరం – అందుచేత విమర్శనీయం కాదు.

పద్మావతి అనాకారి అనను. మనం రైళ్లల్లో, ట్రాముల్లో, రోడ్లమీద, నిత్యమూ చూస్తున్న అనేకమంది స్త్రీలలో ఆమె ఒకతి. ఆమెని చూస్తాం – మనదృష్టిలో పడినప్పుడు, వెళ్లింతర్వాత, వెనక్కి తిరిగి చూడడం, కళ్లున్నాయికనక చూస్తాయి. చూసినట్లు మనం గుర్తించక పోవడం కూడా అసంభవం కాదు. యవ్వనం గడిచిపోయిన స్త్రీని వర్ణించేటందుకు మాఘమ్ ఒక చమత్కారం చూపుతాడు. అది, ఆమె యిరవైయేండ్ల కింద ఎంట్లా ఉండేదో వూహించడం, లేకపోతే అట్లా చూసిన వ్యక్తిని నాయకుణ్ణిగా మన నెత్తిన రుద్దటం.

మరెవ్వరూ లేరు గనుక, మనకి నాయకుడు నాగభూషణమే. అతని డిస్పెన్సరీ యింట్లో లేదు. ఆ వీధిలోనే మరో యింట్లో.

సూటు వేస్తుంటాడు; పంచి, లాల్చీ, వేస్తుంటాడు. ఇంట్లో పైజామా వేస్తుంటాడు. వయస్సు మళ్ళినవారు లావుగా వుంటే ఆ లావుని గురించి చెప్పుకోము. భార్యకూడా అంతలావుగా ఉంటే, అసలే చెప్పుకోము. పద్మావతీ, నాగభూషణం అట్లాంటివారే. జుట్టు ఇద్దరికీ సమంగా నెరుస్తోంది, సమంగా పల్చబడుతోందన్నాకూడా తప్పులేదు. ఇద్దరూ అనాకారులుగారు. ఇట్లా చెప్పడంవల్ల పాఠకులకి ఈ వ్యక్తులు వర్ణితమయ్యారనుకోడంలేదు. ఊహించుకుని, సహకరించమని ప్రథమంలోనే కోరారు.

ఆ యింట్లో మరోవ్యక్తి వున్నాడు. అతనిపేరు వేలాయుధం. మొదట డిస్పెన్సరీలో ఉంటూ, తరువాత యింటి నౌకరుగా కుదురుకున్నాడు. అతని సంసారం చట్టుబండలూ ఉందేమో నాకు తెలవదు. అతని వయస్సు యాభై పైన.

ఇహ నేను మిగిలాను. మాఘమ్ కథలలో 'నేను' అని వ్రాసినవి చాలా ఉన్నాయి. అందులో 'నేను' ఎంతవరకూ అసలు ఘాఘమో కల్పిత వ్యక్తో, ఎవరికీ, తుదకు మాఘమ్‌కి కూడా తెలియదు. ఇందులో నేనూ అంతే. ఆ రోజుల్లో మెడికల్ కాలేజీలో చదువుకుంటున్నా. నాగభూషణంగారింటి రెండో వాటాలో కాపరం వుండేవాణ్ణి. ఒక సంవత్సరం హోటల్లో తింటూ వొంటిగా వున్నాను. మరో సంవత్సరం, మా పిన్నమ్మతో వంట తతంగం పెట్టుకొని చదువుకునేవాణ్ణి.

నాగభూషణం గారు డాక్టరవడమే ఆయనికీ నాకూ కొంత అన్యోన్యము ఏర్పడ్డానికి కారణమేమో అనిపిస్తుంది. ఆయన మనస్తత్వం నాకు పూర్తిగా బోధపడినట్లనిపించేది ఎందుకో. కాని పద్మావతి గార్ని గురించి నాకేమీ తెలీనట్లుండేది. లేకపోతే ఆవిడలో కొంత చీకటి, మసగ, వుందనుకుంటే, నాకు తృప్తిగా ఉండేదో తెలీదు. ఆవిడ అర్థంకాకపోవడంలో అసాధారణత్వం వుందని యితరులు అనుకోవాలని, ఆమె అనుకునేదా? లేక అట్లా అనుకుంటే ఆవిడ తృప్తిపడి, మరింత అర్థం కాకుండావుంటూ

అర్థం చేసుకోండని సవాలు చేస్తూ మసగని మరింత చీకటిచేసి, దగాలో తన వ్యక్తిత్వాన్ని సాధించిందా? ఏమో – నా కిదంతా గందరగోళంగా వుంది. పాఠకుడి స్వానుభవానికి విడిచిపెడతా.

కాని, ఒక్క విషయం యిప్పుడిప్పుడు జ్ఞప్తికొస్తుంది. పద్మావతి హృదయంలో వెలుగు సోకని రహస్య మందిరాలు, ఇంద్రియాలు శోధించని కోణాలున్నాయనీ అనుకున్నది నేనొక్కణ్ణే కాదు. నాగభూషణం గారు కూడా యీ విధమైన ఆంతర్యం, భార్యని గురించి వుందన్నట్లుగా వుంటారు.

మా అన్యోన్యానికి యిదొక కారణం కావొచ్చు.

అన్యోన్యం మాటల్లో ప్రదర్శితమౌతుంది.

కాని మా స్నేహంలో మాటలకి ఎక్కువ తావులేదు. ఎప్పుడేనా వారి ముందుగదిలోకెళ్ళి పేపరు చదివి ముచ్చటించడం. ఆయన ఏదేనా విచిత్రమైన కేసు గురించి చెప్తుంటే వినడం – అంతే. అదే నా శనాది వారాల్లో. మిగతా రోజుల్లో ఆయన డిస్పెన్సరీలో, నేను కాలేజీలో.

వారింటికి అప్పుడప్పుడు ఆయన తాలూకు బంధువులో, ఆవిడతాలూకు బంధువులో వొచ్చి పోతుండేవారు. ఆ సందర్భాలలో వారిలో కుర్రకారుతో నాకు పరిచయం కలిగేది.

పై గదిలో చోటుచాలక వారు నా గదిలోనే వుంటుండేవారు. వాళ్ళలో రాఘవరావుతో – పద్మావతి తమ్ముడు – నాకు ఎక్కువ పరిచయం కూడా కలిగింది. అతను అక్కయ్య, బావలని గురించి ప్రస్తావిస్తుండేవాడు – మామూలు గొడవలే. నాకు ఒక్కటీ విశేషం కనిపించలేదు.

శనాదివారాల్లో పద్మావతి గారు, నన్ను హోటలికి వెళ్ళనిచ్చేది కాదు. వారింట్లోనే భోజనం, కాఫీలు. నాగభూషణం గారు కేసులు చూచుకొని, వొక్కొక్క రోజున యింటికి రావడం ఆలస్యమయ్యేది. పిల్లలందరూ పడుకునే వారు. పద్మావతి గారూ, నేనూ చాలాసేపు కబుర్లుచెప్పుకొనే వాళ్ళం.

ఒకటి రెండు విషయాలు నాకు జ్ఞాపకం వున్నాయి. ఆవిడ తరచు, తన పుట్టింటి వారి స్తోత్రం సాగించేది. పెద్దక్క కోయంబత్తూర్‌లో వుంటూంది. ఆవిడ భర్త పెద్ద ఇంజనీరు, ఎనిమిదొందలు జీతం, కారూ అదీ వుంది అన్నగారు పెంపకం – సాలుకి పదివేలు తెచ్చే ఆస్తికి ఆసామీ. రెండో అప్పగారి భర్త జడ్జి. మూడో తమ్ముడికి బర్మాలో వుద్యోగం. చెల్లెలు మొగుడు డి.యి.వో. ఒకప్పగారి భర్త యిటీవలనే చనిపొయ్యాడు. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్‌గా వుండే వారుట. మొత్తంమ్మీద ఆవిడ బంధుకోటి అంతా పెద్ద హోదాల్లో వుంటున్న వారే, మనస్సుకి నొప్పి కలగకపోతే, ఆంధ్రదేశం అంతా, బొమ్మజెముడు కంపలా, ఆవిడ బంధుకోటి వ్యాప్తి చెందారా అనబుద్ధేస్తుంది.

రెండో సంవత్సరం – నేను కాపరం పెట్టిన ఏడు – కూడా వారిని గురించి చెప్పుకోదగ్గ విశేషం వొక్కటీ నా దృష్టిలో పడలేదు. రెండో అమ్మాయి రజస్వల కావడం, నాలుగోవాడి వొడుగు, రెండో అమ్మాయికి టైఫాయిడొచ్చి, నిమ్మళించడం – అవే విశేషాలు. అప్పుడప్పుడు, పద్మావతికి వాళ్ళ పెద్దమ్మాయిని నాకిచ్చి వివాహం చేద్దామని వుండేదా అని, క్షణం స్ఫురించేది. కాని పద్మావతి గారి సంభాషణవల్ల నా అపోహలకి తావు లేకుండా పోయింది. అసలు 'మా అమ్మాయి పెండ్లే చేసుకోదు' అంది ఖచ్చితంగా –

తనని మళ్ళా జీవించమంటే పెండ్లి చేసుకోకుండా వుండి వుందునన్న 'ధ్వని' ఆ వాక్యంలో వుందని నా అనుమానం.

ఓ సారి ఏదో మాట సందర్భంలో నేను యీ విషయం నాగభూషణం గారితో అనేశాను. ఆయన యిల్లా అన్నారు.

"అవునవును, చేసుకోదు..."

"మీ అభిప్రాయం కూడా అదేనా? అన్నాను.

"చేసుకోక పోవడం అమ్మాయి హక్కు" చెయ్యడం నా బాధ్యత."

"నాకర్థం కావడం లేదు."

"పద్మావతి చలాయించిన హక్కుని, అమ్మాయి విషయంలో బాధ్యత క్రింద మారుస్తోంది."

"అసలర్థం కావడం లేదండో" అన్నాను.

"నీ విషయం చెబుదూ. నువ్వింకా ఎందుకు చేసుకోలేదు?"

ఆయన ధోరణి తప్పించడానికి యత్నిస్తున్నట్లనిపించి, నేనూ మరో విషయంలోకి సంభాషణ దింపేశాను.

నాగభూషణంగారు, పిల్లలూ, నేనూ – అందరం అప్పుడప్పుడు సినిమాకి వెడుతుండే వాళ్ళం. మాతో ఎప్పుడూ పద్మావతి గారు వొచ్చేవారు కారు. ఎందుకో నాకు తెలీదు. ఒక రోజున అడిగేశాను ఆవిడ నవ్వింది. నా క్కోపం వొచ్చింది. ఆవిడ సినిమా చూడకపోతే, ఆంధ్రదేశాని కేదో ముప్పు వాటిల్లినట్లు! శిఖరంపై నవ్వితే ప్రతిధ్వని వినిపించదుగా!

"కాలక్షేపానికి సినిమాలూ, నాటకాలూ అంటూ లేకపోతే, జీవితంపై మొహం మొత్తుతుందంటారు కదా, మీరు సినిమాల కెందుకెళ్ళరండీ?" అని అడిగాను.

"ఇంట్లో సినిమా చాలకనా?" అంది. ఇంట్లో సినిమా ఏమిటో నా కప్పుడూ అర్థం కాలేదు. యిప్పుడూ కాలేదు.

"అంటే"

"ఏం చెప్పను? ఇదంతా వొక సినిమాలాగుంది నాకు" అన్నది.

పద్మావతి గారికి సంసారంపై కలిగిన విముఖత్వానికి తగిన ఆధారము కనబళ్ళేదు. పరిస్థితులకు మించిన వుద్రేకం, ఎప్పటికీ వోటిదే అని నా నమ్మకం.

మరోసారి మూడోవాడికి జబ్బుచేసింది. నేను, నాగభూషణంగారు, కాంపౌడర్లు కుర్రాడిని కనిపెట్టుకునే ఉండేవాళ్ళం. పద్మావతిగారికి మాత్రం రోజల్లా వంటింట్లోనే సరిపొయ్యేది. అబ్బాయి, ఎల్లా ఉన్నాడో చూడ్డానికి ఆవిడకి తీరేదేకాదు. నేను, ఆ నాలుగురోజులూ అయ్యర్ని వంటకి పిలిపిస్తానంటే ఆవిడ ఒప్పుకోలేదు. అబ్బాయి విషయంలో ఆవిడ ఆదుర్దా చూపకపోవడం కాస్త ఆశ్చర్యం వేసింది.

"పిల్లలన్న తర్వాత జబ్బులు చెయ్యకుండా వుంటయ్యా – డాక్టరు గారి పిల్లలకి జబ్బులకేం కొదవ!" అంది నవ్వుతూనే. నే నప్పట్లో లోలోన విసుక్కున్నాను కూడా. ఈ సంతానం తనకి పుట్టనట్లు మాట్లాడుతుందేం మహా! అబ్బాయికి కొంచెం తగ్గింతర్వాత, నే నన్నాను.

"మీరు చాలా పాటుపడుతున్నారు."

"ఏ పాటు తప్పినా నా పాటు తప్పదుగా!" అంటూ నవ్వింది.

సాధారణంగా తల్లులు, అబ్బాయికి కాస్తంత నలతగా వుంటే కంట నీరెట్టుకుంటారు. పద్మావతి విముఖత్వం ఆలోచిస్తే, ఇప్పుడు అసాధారణంగా కనిపిస్తోంది. కథలు వ్రాసేవారికీ, చదివేవారికీ, వ్యక్తులపై గురి, నమ్మకం కలగవు. అందరూ పాత్రలుగా నటిస్తున్నట్లు కనిపిస్తారు. వాళ్ళ మాటలు నమ్మలేం. మనమీద మనకే గురితప్పినప్పుడు, ఇతరుల మీద తప్పడంలో ఆశ్చర్యం ఏముంది? ఓ వేళ ఆవిడ ఆవేదన చూసి, రాగాలెట్టినా, అదంతా నటనేనని, నేనూ, మీరూ, సామర్‌సెట్ మాఘం కూడా అనెయ్యడానికి జంకం.

స్ఫురణకొచ్చే సంభాషణలు నాకింకేమీ కనబడటంలేదు. ఓ వేసంగిలో నాగభూషణంగారు భార్యా, పిల్లలతో వాళ్ళ వూరెళ్ళారు. నేనూ, వేలాయుధం పట్నంలోనే వుండిపొయ్యాం. అతని దగ్గరనుంచి కొత్త విషయాలని గుంజుదామనుకునేవాణ్ణి. ఆవిడ చాలా మంచిదని, అంత ఓర్పు, ఓపిక, దయ దాక్షిణ్యం ఇంకెవ్వరికీ ఉండవనీ అతని మాటల వల్ల తేలింది. పెట్టుపోతల విషయంలో ఆవిడ అన్నపూర్ణే. భార్య, భర్త ఒక్కసారి తమాషాకైనా తగవులాడుకున్నట్లు లేదు. అంతటి అన్యోన్యం వుంది వారి దాంపత్యంలో. నిజానికి అంత మంచితనం నమ్మడం కష్టమే ననుకుంటా.

అతి మంచివాళ్ళు నాకు గిట్టరు. మరీ అందమైన స్త్రీలంటే నాకు భయం. చాలా తెలివైనవాడన్నా, అతిబలశాలన్నా, ఎక్కువ ఆరోగ్యవంతులన్నా, మరీ ధనికులన్నా నాకు తలనొప్పి. దీనికి కారణం నాకివేవీ లేవు గనక, ఉన్నవారంటే ఈర్ష్య అని మీరూ, సామర్‌సెట్ మాఘం ఏకమై అంటే నే కాదనను, అనుకూల దాంపత్యాన్ని భంగం చెయ్యడానికి సంఘం సదా యత్నాలు ఎందుకు చేస్తుందో నా కర్థమవుతుంది.

పద్మావతి నాగభూషణం – వారి జీవితంలో, ఏదో తిరకాసుందని నాకు తెలుసు. అదేవిటో మట్టుకు – తెలీదు.

ఒక రోజు స్నానానికి నేను కుళ్ళాయి దగ్గర కెళ్ళాను. సబ్బుబిళ్ళ పెట్టి పక్కన ఉన్న పళ్ళ వరుసను చూసి అదిరిపడ్డాను. పద్మావతి గారిని అడిగాను.

"అవా – ఆ పళ్ళు డాక్టర్‌గారివే" అంది.

"నే నెప్పుడూ గమనించలేదుస్మాండి" అన్నాను.

"డాక్టర్లకీ, డాక్టర్లని గురించేం తెలుస్తుంది?" అన్నది.

కొంచెం పరీక్షగా పద్మావతిగారి పళ్ళవరసని అప్పుడు చూచాను. నిజంగా చాలా అందమైన పళ్ళవరుస. అసలు ఆవిడలో వున్న "కళ" అందం ఆ పళ్ళలోనే వుందని మాఘం అనును.

వేలాయుధం చెప్పాడు. నాగభూషణంగారి కింద పళ్ళలో ఒకటి వంకరగా, ఎత్తుగా వుండేదిట. ఆయన దాన్ని కెలికి, లాగి, చివరకి వరసంతా పీకించుకుని, కొత్త పళ్ళు తగిలించుకొన్నాడుట – కొన్నేళ్ళక్రితం. ఇది విన్న నాటి నుండీ, నా పళ్ళపై, శ్రద్ధాభక్తు లెక్కువైనాయి.

పద్మావతిగారికి జీవితంపై వున్న విముఖత్వానికి, తన అందమైన పళ్ళవరసని, మిమ్మల్ని అనుకోమనడంలేదు. డాక్టర్ చదువువల్ల, నాకు మనుషుల అస్థిపంజరాల అమరికని తప్ప, కండనీ, చర్మం సొంపునీ చూసి మురిసిపోవడం అలవాటు లేదు. అస్థిపంజరానికి, నిజంగా పరిపూర్ణమైన వికృతాన్ని ఆపాదించేది పళ్ళవరుస కాక మరేమిటి?

నేను శెలవలకి ఇంటికెళ్ళినప్పుడు వారి పెద్దమ్మాయి పెండ్లి జరిగింది. తిరిగి వచ్చాక పద్మావతిగార్ని అడిగాను.

"అమ్మాయికి పెండ్లి చెయ్యమన్నారు?"

"నాయిష్టమేముంది? అంతా డాక్టర్ గారిదే" అంది. భార్య అన్న మాట నాగభూషణంగారు విన్నారు.

"ఇదోటా పైగా - సంబంధం పురమాయించిందీ, ఏర్పాట్లన్నీ చేసిందీ మీ అన్నలూ అక్కలూ. పీటలమీద కూర్చోడంతప్ప, నే నేమీ ఎరగను" అన్నారాయన.

దీన్ని బట్టి మీరూ, నేనూ, ఏమనుకోవాలి? అమ్మాయికి పెండ్లి చెయ్యమన్నది ప్రగల్భం ! సంబంధాలురావడంలేదన్న తలవంపుని, బడాయికింద తిప్పికొట్టడం! అమ్మాయికి పెండ్లి కాకపోతే ఆ కీర్తంతా తల్లిదండ్రులకే దక్కాలి కాబోలు!

కథాపూర్వకంగా చెప్పదల్చుకున్న విషయాలింకేవీలేవు. ప్రతి జీవితం మృత్యువుతో అంతం కావాల్సిందే.

నా చదువు చివరి సంవత్సరం. నేను పరీక్షల చదువు కోసం, స్నేహితుల గదిలోకి మకాం మార్చేశాను. పరీక్షలు ముగిసినాయి. ఆరుగంటలకి సినిమాకెళ్ళి భోజనంచేసి, బీచమ్మట నడుచుకుంటూ లాడ్జికి చేరుకునేప్పటికి పదకొండైంది. స్నేహితుడు కామత్ చెప్పాడు, నాగభూషణంగారు నన్ను వెంటనే వారింటికి రమ్మని రెండుసార్లు కబురంపినట్లు. మేం మాట్లాడుకుంటుండగానే, డాక్టర్ "కుట్టి" గారి కాంపౌండర్ కారు తీసుకొచ్చాడు. నాగభూషణంగారికి సాయంత్రం ఐదింటికి గుండెల్లో విపరీతమైన నొప్పి బైలుదేరి పడిపొయ్యాడనీ, "కుట్టీ" మందులిస్తున్నాడనీ చెప్పాడు కాంపౌండరు. నేనూ, కామత్ కూడా బైలుదేరాము.

మేము వెళ్ళేటప్పటికి నాగభూషణంగారు నిద్రలో వున్నారు. అకస్మాత్తుగా గుండెలో నొప్పిరాగానే, ఆయన లేచి గుండెలు పట్టుకొని అటూ యిటూ పచార్లుచేసి పడిపొయ్యాడుట. ముచ్చెమట్లు పోశాయిట. రెండు వాంతులు కూడా అయ్యాయి. నాలుగైదు నిముషాలు స్పృహ లేకుండా పడిపోయి తరువాత మెల్లిగా లేచాడుట. అజీర్ణం వల్ల కలిగిన "బెలియరీ కాలిక్" అనుకున్నారట నాగభూషణంగారు. డాక్టర్ వాసుదేవరావ్‌కి కబురుచేశాను. ఆయన పదినిమిషాల్లో వ్యాధి "ఎంజినా పెక్టోరీస్" అనే గుండె జబ్బుని నిర్ణయం చేసి మందులు డాక్టర్ కుట్టికి పురమాయించి వెళ్ళాడు. ఒక గాజు గొట్టంలో "ఎమిల్ నైట్రైట్స్" వేసి చుట్టూ పట్టుగుడ్డ చుట్టి పీల్చడం, నైట్రొగ్లిసరిన్ బిళ్లలు చప్పరించడం - అంతే మందులు.

నాగభూషణంగారికి నిద్రపట్టడంలేదు. మతిభ్రమించిన వానికి మల్లే అటూ ఇటూ దొర్లడం, లేచి కూర్చోడం చాలా బాధపడుతున్నాడు. కుట్టి నైట్రొగ్లిసరిన్, కాస్త "మార్ఫిన్" కలిపి ఇంజక్షన్ ఇచ్చింతర్వాత ఆయన మత్తుగలిగి నిద్రపొయ్యాడు. రాత్రంతా నేనూ, పద్మావతమ్మ, వారి అల్లుడు, వేలాయుధం మేలుకొని కూర్చున్నాం. అప్పుడప్పుడు ఆయన గుండెల్లో నొప్పి అనడం, నిద్ర మత్తుకోసం లూమినాల్, బెల్లడోనా మొదలైనవి ఇయ్యటం అలవాటే.

తెల్లవారింది. పద్మావతమ్మగారు వెన్ను, కడుపు మెల్లగారాస్తూ, మసాజ్ చేస్తూనే వున్నారు. రెండోసారి గుండెల్లో నొప్పి తొమ్మిది గంటల కొచ్చింది. వాసుదేవరావు రాకపూర్వమే నాగభూషణంగారు చనిపోయాడు.

ఇది జరిగిన ఏడాదికే, నేను ఒక పేషంటు ట్రీట్‌మెంట్ నిమిత్తం పట్నం వచ్చాను. పద్మావతమ్మగారి అల్లుడు హాస్పిటల్‌లో కనిపించి అత్తగారికి జబ్బుగా వుంది, చూసి పొమ్మంటే వెళ్ళాను. ఆవిడ జబ్బు గుండె క్షయ-"కార్డియక్ ఆస్త్మా" - నిద్రపట్టేటప్పుడు

ఆయాసం ఎక్కువవడం, శ్వాస దీర్ఘం కావడం, ఊపిరితిత్తులలో ఏదో ఆటంకం కలిగినట్లుండి, నిద్ర నుంచి లేచి కూర్చోడం - యివి యీ వ్యాధి చిహ్నాలు. డాక్టర్ కుట్టి చెయ్యవలసినవన్నీ చేస్తూనే వున్నాడు. అతని ట్రీట్‌మెంట్ నాకు నచ్చింది నేను వెళ్ళొస్తానని లేవబోగా, పద్మావతమ్మగారు కూర్చోమని సంజ్ఞచేసింది.

"మీతో ఓ విషయం చెప్పాలని ఎన్నాళ్ళనుంచో అనుకుంటున్నాను" అంది.

అదేమిటోనని కుతూహలం కనపరిచినా, ఆవిడ ధోరణికి భయమేసింది.

"చెప్పండి - ఫరవాలేదు."

"మీ రెవ్వరితోనూ చెప్పరు కదా!"

"ఫరవాలేదు - చెప్పండి."

"నేనింక బ్రతకను."

"మీకేమీ భయంలేదు. కార్డియోగ్రాఫ్ చూస్తే, నాకూ కుట్టీకీ కూడా ఎంతో ధైర్యంగా వుంది. మీరు మాత్రం మానసికంగా ఏ విషయం గురించీ హైరానా పడకూడదు" అన్నాను.

బ్రతికినా, బ్రతక్కపోయినా నాకు ఎలాంటి చింతా లేదు. కాని, డాక్టర్‌గారి విషయం తల్చుకుంటే...." వాక్యం పూర్తిచెయ్యకుండా ఆవిడ కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి..

"ఏం చేస్తాం. - అవన్నీ మరచిపోవాలి మీరు. మీకు అన్నివిషయాలూ తెల్సును. మీరే నలుగురికీ ధైర్యం చెప్పి సముదాయించుకోవాలి" అన్నాను, ఏదో వ్యవహారరీత్యా మాట్లాడుతూ.

"డాక్టర్‌గారి జబ్బు ఏమిటంటారు?" అంది ఆవిడ.

"వాసుదేవరావు "ఎంజినా పెక్టోరిస్" అన్నాడు కాని, నాకు మా స్నేహితుడు కామత్‌కి, "కొరొనరీ థ్రాంబాసిస్" అని అప్పట్లో అనుమానం కలిగిందనుకోండి. కలిగినా మేం చేసింది ఏమీలేదు" అన్నాను డాక్టర్లు అప్పట్లో చేసిన వాగ్వివాదాలను స్మరిస్తూ.

"ఎవ్వరితోనూ చెప్పకండి - డాక్టర్‌గారిది సహజమైన చావుకాదు."

"అదేమిటి?"

"ఆయన ఆత్మహత్య చేసుకున్నారు."

"ఆ!"

నా కెన్నో అడగాలనుంది. ఆవిడ కళ్ళు మూసింది. మళ్ళా తెరవలేదు.

* * *

ఇది తెలిసింతర్వాత, నాకు నేను క్రొత్త ప్రాముఖ్యాన్ని ఆపాదించు కున్నాను. ఎవరితోటీ పంచుకోడానికి వీల్లేని రహస్యంతో మనోతీక్షణం ఎక్కువైంది. ఆ విషయం నమ్మేటందుకు ఆధారాలు నాకేవీ కనబడకపోయినా, నమ్మాలని మాత్రం వుండేది. జీవితానుభవం అనే కత్తికి పదునట్టినట్లుగా వుంది. దాంతో ఎవర్నిపడితే వారిని నరికెయ్యొచ్చు - నరక్కపోవడంలో శక్తి, ప్రభావం వుంటాయి.

ఎన్నోసార్లు నాగభూషణంగారి మృత్యువునాటి విషయాలని స్మరించి చూశాను. ఆత్మహత్య నెగ్గాలంటే రెండు కావాలి. మొదటిది అవకాశం, రెండోది ప్రబలమైన కారణం.

అవకాశం బొత్తిగా లేదనడానికి వీల్లేదు. నాగభూషణం డాక్టరు. అప్పుడప్పుడు గుండెల్లో నొప్పి రావడం వుండేది. ఉపశాంతి నిమిత్తం మార్ఫియా, వెరొనల్ మొదలయిన మత్తు పదార్థాల వాడకం ఉంది. ఆ రోజు ఉదయం తెల్లారకుండానే పెద్దమ్మాయి కాఫీ

కలపడానికి వంటింట్లో కెళ్ళింది. నేను తెల్లవార్లూ మేలుకుంటున్నట్లు ఇందాక చెప్పినా, అల్లా వోరగిలి గోడకి కాసేపేనా కునుకుతీసి వుండడం అసంభవం కాదు. నాకు బాగా జ్ఞాపకం... ఎనిమిది గంటలకి గది ఊడవడానికి పనిపిల్ల చీపురుచ్చుకొచ్చింది. గదినిండా ఇంజెక్షన్ ట్యూబులు పగిలిన ముక్కలు, అట్టపెట్టెలు పడి వున్నాయి. వాటిని ఓ పక్కగా చేరవెయ్యడంలో వేలాయుధం చేతి వేలుకి గాజు పెంకు గుచ్చుకుని రక్తం రావడం, కట్టుకట్టడం కోసం అతనూ నేను ముందుగదిలోకి వెళ్ళడం - నాకు గుర్తు. ఆ ఐదు నిమిషాలలోనూ, నాగభూషణంగారు ఆత్మహత్య చేసుకొని వుండవచ్చు. మరో రెండు వెరొనాల్ టేబ్లెట్సు మింగితే చాలు లేక, వాసుదేవరావు నిద్రకోసం క్లోరోఫారం కూడా వాడమన్నాడు - దాన్ని ఎక్కువగా వాడి వుండొచ్చు. పద్మావతి చూసి కూడా, తనకి ఆ మందు పర్యవసానం అర్థం గాక, వారించకపోయి ఉండొచ్చు; చనిపోయిన తర్వాత అర్థమై వుండొచ్చు.

ఐనా నేను నమ్మలేను. అట్లాంటిపని చేసివుంటే, లక్షణాలు బైటపడక మానవు. రెండోమారు గుండెపోటు వచ్చినప్పుడు, ఆయనకి స్పృహవుంది. నేను చూచాను. నేను డాక్టర్ని - నాకు తెలుసు. చావుకి కారణం "కొరొనరీ థ్రాంబోసిస్" అన్నది నేనే.

వాసుదేవరావు కుట్టి ఘర్షణపడ్డ విషయంకూడా అదే!

ఎంజినా పెక్టోరిస్ నాలుగైదుమార్లు వచ్చి నయంకావచ్చు. అటు పిదప థ్రాంబోసిస్ వస్తే చావు తప్పదు.

అవకాశం సంగతి వొదిలేసి, ప్రబలమైన కారణం ఏదన్నా ఉందా అంటే ఏదీ కనిపించదు. ఒక భయంకరమైన అవస్థ సంక్రమించినప్పుడు దాన్ని ఎదుర్కొనే మార్గంకాని, మరోవిధానంకాని లేనప్పుడే ప్రాణి ఆత్మహత్య తలబెడుతుంది. ఈ రెండేమార్గాలు - వీటిల్లో ఏదో ఒకదానంట ప్రయాణం చెయ్యి - అన్నప్పుడు ఆత్మహత్యకి దిగరు. ఈ ఒక్కటే మార్గం - కాని అటు నువ్వుపోలేవు - అన్నప్పుడే ఆత్మహత్య.

పరీక్షలో ఫేలయిన విద్యార్థికి, రెండుమార్గాలున్నాయి. మళ్ళా చదివి కృతార్థుడవచ్చు; లేకపోతే చదువు విరమించి, ఉద్యోగంలోకి దిగొచ్చు. కాని ఒక సినిమాస్టార్‌ని పెండ్లి చేసుకోవాలని సంకల్పించిన విద్యార్థి ఆ సినిమాతార మరొకర్ని వివాహమాడిన విషయం తెలుసుకున్నప్పుడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడంటే - అతని దృష్టిలో ఆ ప్రబలమైన కారణమే మరొక సినిమాతారని చేసుకుందువుగాని లేరా - అన్న వోదార్పు వెక్కిరింపై మృత్యువుశరణ్యం వెదుకుతుంది. తర్కం బాగానే ఉంది. కాని,

మానవహృదయం తర్కబద్ధంగా ప్రవర్తించదు. పరీక్షలో ఫేలయిన విద్యార్థి ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడు; సినిమా తారకోసం తహతహలాడిన విద్యార్థి, పక్కింటివారి సూరమ్మతో నిక్షేపంలా కాపరం చేస్తాడు.

అనారోగ్యం, రోగబాధ భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకోడం లేకపోలేదు. నాగభూషణంగారు ఆ పని చేస్తాడనుకోగలమా? పైగా ఆ బాధకి ఉపశాంతి ఉంది. ఆయన డాక్టరు, పిల్లలు, భార్య - యింత సంసారం వదులుకుంటాడా?

నాకేమీ పాలుపోక, అనేక చిత్రమైన కారణాలు సృష్టించుకున్నా. ఏదీ తృప్తి నివ్వలేదు. ఒక్కొక్కమారు, సామర్‌సెట్ మాఘం యీ విషయాన్ని ఎట్లా సమర్థిస్తాడో వూహించేవాడిని. ఆ వూహ యీ విధంగా సాగేది.

మాఘమ్ సానుభూతి పురుషులపైనా, ద్వేషం స్త్రీలపైనా.

స్త్రీల వంచనలకు లొంగకుండా పురుషులు వారి బారి నుండి తప్పించుకుపోతారు. స్త్రీల పాత్రలకి శరీరాలుతప్ప, మెదడు, ఊహ, మానవత్వం ఉండవు ఇవన్నీ పురుషుడి సొత్తు. స్త్రీలకు కావల్సింది సంఘంలో పలుకుబడి, హోదా, అధికారం. వీటిని సూచించే భౌతిక పరికరాలు – అంటే కార్లు, బంగళాలు, నౌకర్లు, దుస్తులు, నగలు వగైరా. వీటిని ఏ మొగాడు ఎక్కువగా సంపాదించిపెట్టగలిగితే, ఆ మొగాడికోసం వారు శృంగారంవలని పన్నుతారు. అందరూ యీ వేటలో కృతకృత్యులు కాలేరు. అట్లాంటప్పుడు ఏదో విధంగా, తమ అపజయానికి ప్రతీకారంగా పగసాధిస్తారు. దీనికి పురుష పాత్రలు లొంగరు. ఆ సందర్భాలలో, నిరంతరం స్త్రీలకీ, పురుషులకీ "సంసారం" అనబడే సంఘర్షణ జరుగుతుంటుంది. దాని పర్యవసానం ఎవ్వరూ నిర్ణయించలేరు. పురుషుడు గెలిచినప్పుడు సంఘం పురోగమిస్తుంది. స్త్రీ గెలిచినప్పుడు, సంస్కృతి పతనం జరుగుతుంది.

ఈ సిద్ధాంతాల ప్రకారం, పద్మావతిదృష్టిలో తనకి తగినభర్త కాడన్న మాట నాగభూషణం. పద్మావతి ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన సంఘంలో వ్యక్తి; తనవాళ్ళంతా పెద్దపెద్ద హోదాలోనివారు. ఆమె తలంచినట్లుగా భర్త పైకిరాలేదు. రాడని తెలుసుకుంది ఇంక తనకి జీవితంతో నిమిత్తం దేనికి? తనకి తగినవాడు కాడని ఎన్నివిధాలుగానో, భర్తకి తెలియపర్చి ఉండకపోయినా, తెలుసుకునే అవకాశం కలుగచేసి వుంటుంది.

అక్కలు, చెల్లెళ్ళు సౌందర్యానికి పేరుమోగిన వాళ్ళు. అందుకు నిదర్శనం, వాళ్ళందరూ మంచిహోదాగల మొగాళ్ళని తెచ్చుకోగలగడమే. ఆ సౌందర్యం తనకే ఉందని భ్రమించి నమ్మడం, కుటుంబంపై ఎక్కువ అభిమానం వున్న వారికి ఎంతోతేలిక; పోనీ, భర్త అందమైనవాడా! పెట్టుకున్న పళ్ళు అది తీసినప్పుడెట్లా వుంటాడో లోకానికి తెలీదు. లోకం తనను గురించిన అజ్ఞానాన్ని చాలా సంపాదించుకుంది. లోకానికి జ్ఞానభిక్ష పెట్టాలి. ఎట్లా? తనకోసం తన భార్య చేసిన త్యాగానికి తను తగడని నాగభూషణం నమ్మి; ఆత్మహత్య చేసుకున్నట్లు లోకానికి తెలిస్తే, తన ఆత్మకి శాంతి. నాకా రహస్యం చెప్పేసి, ప్రాణం విడిచింది. భార్య భర్తద్వారా పొందిన సంక్షోభకి, తట్టుకున్న అన్యాయానికీ, అణిగిమణిగి ఉండిపోవడంలో చూపిన త్యాగానికీ నాగభూషణం సిగ్గుపడి కుమిలి ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడని లోకం అనుకుంటే, పద్మావతిలోని వ్యక్తిత్వం, ప్రత్యేకతా విశదమై తన మరణానంతరమేనా, విజయం, సాధించిన ఉత్తమనాయిక అవుతుంది.

దీని ప్రకారం పద్మావతి భర్త ఆత్మహత్య చేసుకున్న పుకారు, స్వార్థంకోసం పుట్టించిందనీ, నిజంగా అల్లా చేసుకోలేదనీ స్పష్టమౌతుంది. పాఠకుడి దృష్టిలో, ఆమె హేయమైందిగా తయారవుతుంది. మాఘమ్‌కి స్త్రీలోకాన్ని మరోసారి పరాభవించే అవకాశం కథద్వారా చిక్కుతుంది.

ఇల్లా అనుకోవడంలో తృప్తిలేకపోలేదు. ఆలోచించినకొద్దీ యిందులో ఎన్నో లోతులు, కోణాలు శిఖరాలు, గోచరమౌతాయి. మర్యాదలో, సంప్రదాయంలో వున్న కుళ్ళు వింతరూపాలు దాలుస్తూంటుంది. ఆ స్వరూపాలని ప్రదర్శిస్తే కుళ్ళుని కడిగినట్లేగా!

మరో సంవత్సరం గడిచింతర్వాత ఎక్స్‌రే పరికరాలు కొనడానికి పట్నం వచ్చాను. స్నేహితులని చూద్దామని జనరల్ హాస్పిటల్‌కి వెళ్ళాను.

డాక్టర్ కుట్టిద్వారా వేలాయుధం అంతక్రితంరోజే హాస్పిటల్‌ని వదిలి, కొంచెం నింపాదిగా వుంటం మూలాన, యింటికి వెళ్ళిన సంగతి తెలుసుకున్నాను. ఓసారి వెళ్ళి చూద్దామని బైలుదేరాను. వేలాయుధం గుమ్మంలో మంచంమీద ఓ బొంత వేసుకుని

దానిమీద పడుకుని వున్నాడు. మరో ముసిలామె అతనికి ఉపచారాలు చేస్తోంది. వేలాయుధానికి సంక్రమించిన వ్యాధి పక్షవాతం. మొదట్లో తీవ్రంగావున్నా, కాస్త తగ్గి, తల మాటిమాటికీ పంకించే "టిక్" జబ్బుగా పరిణమించింది. అతికష్టంమీద మాట్లాడగల్గుతున్నాడు.

నాగభూషణంగారి పిల్లల విషయం మాట్లాడుకున్నాం. పెద్ద అమ్మాయి మొగుడు బొంబాయిలో ఆర్.ఎ.గా పనిచేస్తున్నాడుట, నాలుగోవాడు తాతగారి దగ్గర ఉంటున్నాడుట. రెండో అమ్మాయికి మేనరికం చేశారుట. మూడో పిల్ల కాన్వెంట్‌లో చదువుకుంటోందిట.

వేలాయుధం వున్న గది గోడకి, నాగభూషణం, పద్మావతి చిన్నప్పుడు తీయించుకున్న ఫోటో తగిలించి వుంది. అది చూశాను. ఆ ఫోటోలో పద్మావతిని గుర్తు పట్టడం కష్టం. చాలా నాజూకుగా, ఆకర్షణీయంగా కూడా వుందనే చెప్పాలి. ఫోటోలో బాగుండే "ఫోటోజెనిక్" మొహం కాబోలు. నాగభూషణాన్ని గుర్తుపట్టడం మరీ కష్టం. అతను భార్యకంటె కూడా పల్చగా వున్నాడు. అదుగో! ఆ ఎత్తు కిందిపళ్ళ వల్ల నోరు వికృతంగా సాగారింది.

ఆత్మహత్య విషయం వేలాయుధంతో ప్రస్తావించడానికి ధైర్యం లేదు. ఏదైనా వుంటే బైటపడుతుందని, జబ్బు విషయాలు ప్రసంగించాను.

"సరిగ్గా ఎన్ని గంటలకి పొయ్యాడో నీకు జ్ఞాపకం వుందా?"

"లేదండి"

"చనిపోయినప్పుడు, నువ్వు దగ్గరగా వుండి చూశావా?"

"లేదుకానండి... అంతకి ముందుగా నాకు తెలుసు..."

"అంటే?"

"చచ్చిపోతారని"

"ఎట్లా తెలుసు?"

"ఏ విధంగా చచ్చిపొయ్యాడో నాకు తెలుసండి. కానీ ఎందుకండి అవన్నీ సెప్పుకోడం?"

అని మౌనంలో పడ్డాడు వేలాయుధం. వేలాయుధం మాట్లాడింది అరవ తెలుగు. హాస్యాస్పదంగా ధ్వనిస్తుందని, మామూలు తెలుగులో అతని వాక్యాలు పొందుపరుస్తున్నాను.

"పరవాలేదు చెప్పు; వారిద్దరూ జీవించిలేరు"

"ఆయన మామూలుగా సావలేదండి"

"నాక్కూడా యించుమించు అట్లాంటి అనుమానం వుంది. పూర్తిగా చెప్పరాదు?" అన్నాను.

"మీరు అడుగుతున్నారు గనుక చెబుతున్నాను. అర్ని ఆమె చంపేసినారండి."

"ఆ!"

"అవును, నే చూశాను. కాఫీలో ఆ బిళ్లలు వేసి యిచ్చారు, మత్తుబిళ్ళలంట - నేను చూశానండి, ఆట్ని కలపడం, యివ్వడం - దాని తర్వాత అరగంటలో పాణం యిడిచినారు."

నేనేమీ మాట్లాడలేకపొయ్యాను. దీని నిజానిజాలు శాస్త్రీయంగా విమర్శించే మనస్తత్వం, వాతావరణం అప్పట్లో ఏర్పడలేదు. అయినా వేలాయుధం చెప్పింది అబద్ధమని ఋజువు చెయ్యడానికి సంకల్పించి, అన్నిటినీ సమర్థించడం మొదలెట్టాను.

"అది మత్తుమందు – డాక్టర్ సలహాపైననే యిచ్చింది. అందులో తప్పులేదు" అన్నాను.

"నాకూ తెల్సండి. ఆయన అప్పుడప్పుడు పుచ్చుకుంటుంటారు. ఒక్కటే బిళ్ళ. ఆ యమ్మగారు, నాలుగైదు కలిపినారు... అంతే కాదండి..."

"ఇంకా ఏం జరిగింది?"

"నా కావేశంగానూ, భయంగానూ వుండి, దడొస్తా వుందండి.. మందు సీసా సిల్కురుమాల్లోకి బోర్లించి, ఆరి నుదురు, కళ్ళు, ముక్కు తుడిచినారండి. గుప్పుమనేతలికి నేను దొడ్డిగుమ్మంకాడి వెళ్ళిపోయినాను."

"వేలాయుధం, నువ్వు ఆవిడని బాగా ఎరుగుదువు కదా – అంత మంచావిడ లేదనేవాడివి – ఎందుకల్లా చేసిందంటావ్!" అని అడిగేశాను.

"చెప్పమంటారా? చెప్పమంటారా?"...

అల్లా రెండు మూడుసార్లు ప్రశ్నించి వేలాయుధం మరి మాట్లాడలేక పొయ్యాడు. పల్స్ నీరసంగా వుంది. ఆయాసం ఎక్కువైంది. నేను తొందరగా హాస్పిటల్ వాన్‌కి ఫోన్‌చేసి అతన్ని అందులో వేసుకెళ్ళి ఆస్పత్రిలో చేర్పించాను. ఒకటి రెండు రోజుల వరకూ స్పృహ లేదట. నేను వూరి కెళ్ళిపోయిన నెల రోజుల్లోనే అతను చనిపొయ్యాడని తెలిసింది.

ఈ విషయాలు నిజమైతే పద్మావతి పొరబడిందనుకోవల్సి వస్తోంది. ఎందుకంటే, వేలాయుధం రహస్యం కాస్తా నాకు చెప్పివేశాడు.

అందుచేత యీ అపవాదు వెయ్యడానికి వేలాయుధానికి ఏదో మంచి సాకువుండాలి. అదేమిటో వూహించవలసిందేగాని, యిదమిద్ధమని తేల్చేటందుకు ఆధారాలేవీ లేవు. భూస్వామి తత్వంపైన, కర్షకుడు – మజ్‌దూర్ చేసే దౌర్జన్యం అనుకుందామా? కూలివాడు తనకి తెలీకుండా యజమానులపై చూపే యీర్ష్య అందామా? కలిమి లేములకు నిరంతరం జరిగే యుద్ధానికిది జయభేరియా? అదీ యిదీ కాక, సామర్‌సెట్ మాఘమ్‌కి మల్లె ఈ ప్రాచీన మానవుడికి స్త్రీలోకంపైన ద్వేషమా?

పద్మావతి, భర్తని హత్యచేసిందన్న నేరంలో నిజా నిజాలు పాఠకులు నిర్ణయించాలి. భర్త ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడని పద్మావతి చాలా ఆశ పడింది. కాని అల్లా జరిగే సూచనలు లేనందున, తనే ఆ పని చేసేసి, ఆత్మహత్య చేసుకున్న పుకారుని లోకానికి అందజేసిందన్న వాదంలో కొంత బలం లేకపోలేదు. ఓ వేళ ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడన్న తన వాదానికి సాక్షులు కూడా అవసరం అనుకొని కాబోలు. ఆ పనికాస్తా వేలాయుధం చూస్తుండగా చేసిందేమో అనుకుంటే, మరింత బలపడుతుంది. వేలాయుధం అమాయకుడు, తనంటే భక్తి శ్రద్ధలు మెండు, అతను ఒకవేళ పసికట్టినా, అతను ఎవరికీ తెలియపరిచే ఘటం కాదని ఆమెకి బాగా తెలుసు.

కారణం యేదైనా, ఈ రహస్యం బయట పెట్టేందుకు యింతకాలం వేచి వుండడం దేనికి? ఇట్లాంటి రహస్యాలు చనిపొయ్యే ముందు చెబితేనే మనశ్శాంతి కలుగుతుంది గనుక పద్మావతి, వేలాయుధం ఇంతకాలం వేచి వున్నారని పాఠకులు సర్దిచెబితే నే నంగీకరిస్తాను.

ఈ వాదంలో ప్రయోజనం నాకేమీ కనబడలేదు. మాఘమ్ సానుభూతి నాగభూషణంపైనా, పాఠకుల సానుభూతి వేలాయుధంపైనా ఉండి, ఇద్దరూ పద్మావతిని చులకనచేసి ద్వేషిస్తే, కళానుగుణ్యంగా విలువలేకపోయినా, కథకి సాంఘిక ప్రయోజనం

దొరుకుతుంది. సంప్రదాయానికి లొంగిపోయిన వ్యక్తులు, ప్రజాస్వామ్యంలో వ్యక్తిత్వప్రకర్షకి అవకాశం లేకపోవడంవల్ల, కుతంత్రం సాగించి జీవితాన్ని మలినం చేసుకుంటారు కాబట్టి, అసాధారణ వ్యక్తులకింద, ఆచారంపై విప్లవంచేసిన ప్రయోజనాలకు స్థానం కల్పించి, గౌరవించే వాతావరణం కల్పించే విధి ప్రభుత్వానికి, పాఠకులకీ వుందని యీ కథలోని నీతి.

ఇల్లా 'నీతిని' కథ ప్రయోజనాన్ని పాఠకుడి మొహాన కొట్టి తబ్బిబ్బు చెయ్యడం ఆధునికత్వం కాదనుకుంటాను. రాగద్వేషాలతో నిమిత్తం లేకుండా వ్యక్తుల ప్రవర్తన, పరిస్థితులకు అతీతం కానిదిగా, త్రాసులోతూచి చూపడం ఉద్దేశంగా పెట్టుకున్న నేను, ఆత్మహత్యకీ, హత్యకీ అంగీకరించను. నాగభూషణంగారిది సహజమైన మరణమేనన్న నా నమ్మకానికి ఋజువు యీ కథని ఇంకా పెంచలేకపోవడంలో వుందనుకుంటాను.

* * *